

**МАТЕРИАЛЫ ДОКЛАДОВ
МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ
„ВТОРЫЕ СЕВАСТОПОЛЬСКИЕ
КИРИЛЛО-МЕФОДИЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ“**

268.3+81.2+83.3

... в рамках реализации "Программы
...ого языка, русской культуры в
... утверждённой решением V сессии
...вета V созыва, протокол № 1621 от

...гогических наук, профессор кафедры
...ого языка и мировой литературы
...ии НПУ им. Н. Драгоманова (г. Киев).

...филологических наук, профессор, зав.
...ия Кемеровского государственного
...ия).

...дагогических наук, профессор кафедры
...ационального университета им. Леся
...ины (г. Луцк).

...р философских наук, профессор
...ого института им. П. С. Нахимова (г.

...шению учёного совета СГГУ, протокол

...международной научно-
...енции "ВТОРЫЕ
...КИРИЛЛО-МЕФОДИЕВСКИЕ
...оль.: Рибэст, 2008. – 500 с.

...держит материалы докладов
...но-практической конференции
...ские кирилло-мефодиевские
...ь, 22-25 мая 2008 г.)

...-7+74.268.1+74.268.3+81.2+83.3

© Рибэст, 2008

СОДЕРЖАНИЕ

ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ШКОЛЕ И ВУЗЕ

<i>Бардашевская Ю.</i> Языковая компетентность как условие профессиональной подготовки будущих учителей.....	6
<i>Воловик Н.</i> Вопросы теории и практики изучения русского языка в лингводидактическом наследии В.И. Масальского.....	13
<i>Габидуллина А.</i> Категория информативности в учебно-педагогическом дискурсе.....	20
<i>Горошкина Е.</i> Культурологічний потенціал шкільного підручника (на матеріалі підручників з української мови для шкіл з російською мовою навчання).....	27
<i>Давидюк Л.</i> Лингводидактические основы формирования языковой личности на уроках русского языка.....	34
<i>Клименко Ж.</i> Проблема специфіки вивчення перекладної літератури в сучасній вітчизняній методиці.....	39
<i>Ляличева Е.</i> Изучение спецкурса "названия животных в современных художественных текстах" студентами-иностранцами.....	47
<i>Мельник А.</i> Структура урока литературы: теоретический аспект.....	54
<i>Мирошниченко Л.</i> Учитель літератури і професійні вимоги до нього.....	60
<i>Мустафина В.</i> Новые информационные технологии в преподавании русского языка и литературы. Мультимедийный урок: преимущества и трудности.....	68
<i>Островская Г.</i> Составные готовности педагога к формированию коммуникативной компетентности учащихся.....	74
<i>Удовиченко Л.</i> Биографический аспект анализа образов персонажей (на примере изучения романа Ч. Диккенса "Дэвид Копперфилд").....	80
<i>Храброва В.</i> Методика проведения уроков-мастерских по литературе.....	88

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РУССКОЙ ЛИНГВИСТИКИ

<i>Атланова Е.</i> Функционирование новых слов в современном русском языке: проблемы восприятия и освоения.....	98
<i>Бондарева Е.</i> Особенности движения концептов внутреннего мира человека (на примере анализа концепта "мысль").....	103
<i>Валипур А.</i> Описание структуры языков на морфологическом и синтаксическом уровнях.....	108
<i>Демешко И.</i> Морфологічні особливості віддієслівних новотворів у сучасній українській мові.....	116
<i>Зюзькина Г.</i> Морфологічні особливості відсубстантивних прикметників індомовного походження із суфіксом -н- в українській мові.....	124
<i>Козловская Л.</i> Атрибутивные словосочетания в поэтическом тексте.....	131
<i>Колтуцкая И.</i> Первичная концептуализация понятия движения в русской языковой картине мира.....	137
<i>Макеева Л.</i> Взаимосвязь концептуальной основы семантических сфер в языке науки с проблемой терминологического образования.....	144

текст а аспекте политекстуальности. – М.: Филологический факультет МГУ, 2001. – 272 с.

Иванова, И. Цели, методы, проблемы / Пер. с англ. // Мировые культурно-педагогические отношения. – М.: Высшая школа, 1980. – 318 с.

Иванова, И. Как категория педагогики: Опыт педагогического исследования // Проблемы педагогического образования. – Самара, 1999. – С. 5-63

Иванова, И. Деятельность в структуре коммуникации. – М.: Знание, 1984.

Иванова, И. Экспертная оценка диалогического взаимодействия на уроке развивающего образования // Вестник образования России. – 2004. – № 10. – С. 10-12.

Иванова, И. Лингвистика педагогического дискурса // Языковая лингвистика и лингводидактика: Сб. науч. тр. – М.: Высшая школа, 1999. – С. 3-18.

Иванова, И. Новые основы моделирования дидактического образования в области "Филология": Автореферат диссертации на соискание ученого степеня кандидата наук. – М.: Филологический факультет МГУ, 2000. – 42 с.

Иванова, И. Лингвистическая теория текста и коммуникативная лингвистика. – М.: Фитосоциум, 2002. – 111 с.

Иванова, И. Языковая детерминация образовательной деятельности. – М.: Филологический факультет МГУ, 2003. – 111 с.

Иванова, И. Психология развития (В традициях культуры Л.С. Выготского). – М.: Тривола, 1994. – 111 с.

Иванова, И. Проблемы лингвистического дискурса // Проблемы лингвистического дискурса. – М.: Филологический факультет МГУ, 2001. – 272 с.

Иванова, И. Проблемы лингвистического дискурса // Проблемы лингвистического дискурса. – М.: Филологический факультет МГУ, 2001. – 272 с.

Иванова, И. Проблемы лингвистического дискурса // Проблемы лингвистического дискурса. – М.: Филологический факультет МГУ, 2001. – 272 с.

Иванова, И. Проблемы лингвистического дискурса // Проблемы лингвистического дискурса. – М.: Филологический факультет МГУ, 2001. – 272 с.

Иванова, И. Проблемы лингвистического дискурса // Проблемы лингвистического дискурса. – М.: Филологический факультет МГУ, 2001. – 272 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА (На матеріалі підручників з української мови для шкіл з російською мовою навчання)

Елена Николаевна Горошкина
д.п.н., проф., зав. кафедрой украинского
языка Луганского национального универ-
ситета им. Тараса Шевченко (г. Луганск,
Украина)

В статье рассматривается своеобразие учебников по украинскому языку для школ с русским языком обучения, основные принципы их построения, способы репрезентации дидактического материала, виды упражнений, их культурологический потенциал.

Ключевые слова: учебник, дидактический материал, текст, виды упражнений, культурологический потенциал.

У статті розглянуто своєрідність підручників з української мови для шкіл з російською мовою навчання, основні принципи їх побудови, способи репрезентації дидактичного матеріалу, види вправ та їхній культурологічний потенціал.

Ключові слова: підручник, дидактичний матеріал, текст, види вправ, культурологічний потенціал.

Питання про зміст і якість шкільних підручників широко обговорюється серед науковців і вчителів, школярів і батьків. Це закономірно, адже підручник – наймасовіший і найвпливовіший засіб навчання. "Підручник – один із найскладніших жанрів навчальної літератури, – зазначають С.Караман і В.Тихоша. Складність полягає в тому, що перед авторами стоїть багатоаспектна мета, для виконання якої потрібно врахувати й пов'язувати в єдине ціле безліч різноманітних аспектів – мовних, методичних, соціальних, психологічних, українознавчих тощо" [4, с.36]. Важливою функцією підручника є забезпечення єдності та взаємодії мови і культури в процесі навчання й розвитку школярів.

Провідні педагоги завжди дотримувалися принципу нерозривного зв'язку мови й рідної культури. "У мові одухотворяється весь народ і вся батьківщина... у світлих, прозорих глибинах народної мови відбивається не одна пригода рідної країни, а й уся історія духовного життя народу"[10, с. 541-542], – справедливо зазначав К. Ушинський.

На важливості використання культурологічних відомостей у навчально-виховному процесі наголошують Т.Донченко, С.Караман, В.Кононенко, В.Мельничайко, Л.Мацько, Г.Онкович, М.Пентиліук, М.Стельмахович, В.Димбалюк та інші дослідники. "Без звернення до явищ культури вивчення мови зводиться до засвоєння граматичних явищ. Звичайно, необхідно приділяти значну увагу засвоєнню саме мовленнєвих механізмів і тренуванню мовленнєвих моделей, проте викладач не повинен забувати золотого правила: нічого навчатися говорити, якщо нічого сказати" [6, с. 218].

У чинних підручниках української мови простежується тенденція поєднувати викладання предмета з репрезентацією культурологічних відомостей. Проте поки що можливості української мови як засобу цілеспрямованого залучення

до світової та національної культури, формування світогляду використовуються недостатньо. Як свідчать спостереження, на уроках української мови не повною мірою реалізується виховний потенціал текстів, що формують загальнолюдські цінності, несуть цікаву інформацію про країну і світ. Розв'язуючи комунікативні завдання на уроках мови, учитель часто послаблює роботу над культурознавчою інформацією. У цьому випадку лінгвістичний аналіз домінує над іншими видами роботи. Тому життя висуває надзвичайно високі вимоги до основного засобу навчання – підручника, який повинен нести культурологічну інформацію, сприяти загальному розвитку учнів.

Проблемі розробки шкільного підручника присвячена значна кількість робіт, зокрема статті Н.Бондаренко, Т.Завади, С.Карамана, В.Тихоші, Л.Мацько, Г.Михайловської, М.Пентиліюк, Л.Скуратівського, Г.Шелехової, А.Ярмолюк та ін. У вітчизняній лінгводидактиці визначено функції, принципи побудови підручників (Н.Бондаренко, Л.Рожило, К.Плиско, А.Ярмолюк та ін.), критерії відбору навчального матеріалу (О.Біляев, Л.Бондарчук, М.Крупа, Л.Мацько, М.Пентиліюк та ін.). Однак проблема культурологічного наповнення шкільного підручника не була досліджена. Надзвичайно гостро стоять питання пошуку, методичної адаптації й систематизації текстів соціо- й етнокультурознавчого характеру, а також способів їх подачі.

Мета статті – визначити культурологічні засади підручників з української мови для шкіл з російською мовою навчання.

Завдання: визначити своєрідність підручників для шкіл з російською мовою навчання, основні принципи їх побудови, способи репрезентації дидактичного матеріалу, види вправ та їхній культурологічний потенціал.

В Україні відповідно до програм 12-річної школи створено нові підручники з української мови для 5-7-х класів. Підготовлено два види підручників. Перший – орієнтований на дітей, для яких українська мова є рідною, другий – на учнів шкіл з російською мовою навчання, про які й йтиметься в статті.

Позитивним вважаємо той факт, що в школах паралельно функціонують кілька підручників, створених трьома авторськими колективами, зокрема Н.Бондаренко та А.Ярмолюк, А.Ворон і В.Солопенко. До складу третього авторського колективу входять О.Горошкіна, А.Нікітіна, Л.Попова. Наявність кількох підручників дозволяє краще врахувати індивідуальні когнітивні стратегії учнів, організувати ефективну роботу на уроці. Отже, є вибір провідної навчальної книжки для вчителя й учнів.

Шкільний підручник – це спеціальна навчальна книга, у якій викладаються основи знань з української мови на рівні сучасних досягнень науки й культури відповідно до освітніх стандартів і програм [3, с.260]. В основі побудови підручників лежать загальнодидактичні принципи, зокрема науковості, систематичності й послідовності, наступності й перспективності, зв'язку теорії з практикою, наочності, доступності, свідомості та ін., що забезпечує процес навчання й успішного засвоєння учнями навчального матеріалу, формування мовленнєвих умінь і навичок. Принципи виступають не ізольовано, а в органічному взаємозв'язку, доповнюючи й обумовлюючи один одного.

Переорієнтація освіти на відродження духовності народу, на особистість учня вимагає організувати навчання української мови з урахуванням ще й таких принципів, як гуманізація та гуманітаризація; єдність національного та

загальнолюдського; розвиваючий характер; індивідуалізація та диференціальність системи. Це висуває ряд серйозних вимог до української мови.

Підручник є важливим засобом формування його мовної картини світу. Тому автор повинен врахувати комунікативні потреби учнів середнього шкільного віку, кількість комунікативно-ситуативних вправ, які повинні бути школярів у спілкуванні, послідовно формувати вміння й навички, забезпечують перехід від мовленнєвої діяльності.

Сучасні підручники відзначаються тим, що дають можливість до вивчення мовних одиниць, що дає можливість використовувати у власній мовленнєвій діяльності уваги до тексту як основного засобу на побудованих на текстовій основі, що є важливим для формування комунікативної, соціокультурної компетенції.

Текст – природна ситуація функціонування мови, що дає можливість сформулювати функції мови, вторити мовленнєвознавчі відомості (наприклад, зв'язку речень у тексті тощо). Засвоєння мовних одиниць спричиняє усвідомлене, мотивоване засвоєння відомостей, і навпаки, засвоєння мовних одиниць допомагає адекватному сприйняттю тексту.

Для вчителя текст – це засіб формування мовної, лінгвістичної, соціокультурної компетенції. Джерело інформації, об'єкт розуміння, високі рівні їх інформативної насиченості забезпечує можливість адекватного сприйняття читанням, наявність у тексті високого естетично значущими мовними одиницями, психологічних особливостей рецепції, відбору мовних одиниць у створенні тексту бути об'єктом пошукової діяльності учнів до словесного самовдосконалення, художнім творам національного й світового мистецтва.

Таким чином, важливою складовою частиною традиції, побуту, вірування українського народу є про відомих українських письменників, Джерелом розвитку інтересу до вивчення зв'язки в навчанні, особливо української мови, історію, географію, образотворче мистецтво зв'язки виявляються й у використанні народної мови, його життям і побутом тісно пов'язано-прикладне мистецтво. Багато мовних одиниць відомостей з історії традиційних украї-

у формування світогляду використовуються зміст, на уроках української мови не повною мірою діал текстів, що формують загальнолюдські цінності про країну і світ. Розв'язуючи комунікативні завдання, часто послаблює роботу над культурознавчими та лінгвістичний аналіз домінує над іншими. Це є надзвичайно високі вимоги до основного підручника повинен нести культурологічну інформацію.

У підручника присвячена значна кількість розділів: Г.Завади, С.Карамана, В.Тихоші, Л.Мацько, І.Кратівського, Г.Шелехової, А.Ярмолюк та інших. Формують функції, принципи побудови підручників (А.Ярмолюк та ін), критерії відбору навчального матеріалу (М.Крупа, Л.Мацько, М.Пентилюк та інших). Наповнення шкільного підручника не тільки стоїть питання пошуку, методичної адаптації етнокультурознавчого характеру, а також

культурологічні засади підручників з української мови.

Кількість підручників для шкіл з російською мовою побудови, способи репрезентації дидактичного культурологічний потенціал.

У школах 12-річної школи створено нові підручники. Підготовлено два види підручників. Перший – українська мова є рідною, другий – на українській мові про яку й йтиметься в статті.

Факт, що в школах паралельно функціонують підручники з двома авторськими колективами, зокрема І.В.Солопенко. До складу третього авторства ввійшли А.Нікітіна, Л.Попова. Наявність кількох підручників дає можливість індивідуальні когнітивні стратегії учнів, які вивчають українську мову в школі. Отже, є вибір провідної навчальної стратегії.

Культурологічна навчальна книга, у якій викладають українську мову на рівні сучасних досягнень науки й культури (Л.Попова [3, с.260]). В основі побудови підручників – принципи, зокрема науковості, систематичності, перспективності, зв'язку теорії з практикою, а також, що забезпечує процес навчання й успішного засвоєння матеріалу, формування мовленнєвих навичок, які не ізольовано, а в органічному взаємозв'язку з іншими галузями знань.

Виховання духовності народу, на особистість учня української мови з урахуванням ще й гуманітаризація; єдність національного та

загальнолюдського; розвиваючий характер навчання; співтворчість, співробітництво; індивідуалізація та диференціація; оптимізація, відкритість і динамічність системи. Це висуває ряд серйозних вимог до змісту сучасних підручників з української мови.

Підручник є важливим засобом самовдосконалення учня, формування його мовної картини світу. Тому автори намагалися врахувати пізнавальні й комунікативні потреби учнів середнього шкільного віку. Про це свідчить значна кількість комунікативно-ситуативних вправ, що створюють і підтримують потреби школярів у спілкуванні, послідовно формують і вдосконалюють комунікативні вміння й навички, забезпечують перехід від рецептивних до продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

Сучасні підручники відзначаються функціонально-стилістичним підходом до вивчення мовних одиниць, що дає змогу учням усвідомлено їх засвоїти й використовувати у власній мовленнєвій практиці. Це виявилось в посиленні уваги до тексту як основного засобу навчання, у збільшенні питомої ваги вправ, побудованих на текстовій основі, що є важливим засобом формування комунікативної, соціокультурної компетенції.

Текст – природна ситуація функціонування одиниць усіх мовних рівнів, що дає можливість сформулювати значну кількість завдань на всіх рівнях, повторити мовленнєвознавчі відомості (визначити тип, стиль мовлення, засоби зв'язку речень у тексті тощо). Засвоєння учнями позалінгвальної інформації спричиняє усвідомлене, мотивоване опанування лінгвістичних програмових одиниць, і навпаки, засвоєння мовних одиниць у їхніх функціях в умовах дискурсу допомагає адекватному сприйняттю дійсності.

Для вчителя текст – це засіб формування ціннісних орієнтацій, комунікативної, лінгвістичної, соціокультурної компетенції учнів, для школярів текст – джерело інформації, об'єкт розуміння й вивчення. Критеріями добору текстів є висхідний рівень їх інформативної насиченості, актуальність, доступність, що забезпечує можливість адекватного сприйняття змісту твору синхронно з його читанням, наявність у тексті високого виховного потенціалу, наповненість дидактично значущими мовними одиницями відповідно до теми уроку, урахування комунікативних особливостей реципієнтів – адресатів мовлення, досконалість побудови мовних одиниць у створенні тексту відповідного стилю мови, здатність тексту бути об'єктом пошукової діяльності учнів, спроможність тексту спонукати учнів до словесного самовдосконалення. Пріоритет повинен віддаватися висхідним творам національного й світового, репрезентованого українською мовою, мистецтва.

Таким чином, важливою складовою сучасного підручника є відомості про традиції, побут, вірування українського народу, мовленнєвий етикет, інформація про відомих українських письменників, художників, історичних діячів, науковців. Джерелом розвитку інтересу до вивчення української мови є міжпредметні зв'язки в навчанні, особливо українською мовою з російською мовою, літературою, історією, географією, образотворчим мистецтвом, музикою. Міжпредметні зв'язки виявляються й у використанні текстів відповідної тематики. З історією народу, його життям і побутом тісно пов'язані усна народна творчість, декоративно-прикладне мистецтво. Багато мовних фактів можна пояснити за допомогою зв'язку з історією традиційних українських промислів, зокрема Петриківки,

Косова та ін., про життя й творчість кобзарів, народних художників, різьбярів, гончарів, вишивальниць тощо. Робота з текстами, що представляють різні напрямки сучасного дискурсу в засобах масової інформації, науково-популярній літературі, зразках офіційно-ділового стилю, художніх творах, інформаційно збагачує учнів і сприяє їхній адаптації до різноманітних комунікативних ситуацій.

Ілюстративний матеріал може включатися до підручника імпліцитно (у полілогах і завданнях), експліцитно (посередництвом текстів відповідної тематики). Це сприяє формуванню культури усного й писемного мовлення учнів, вихованню поваги до української мови й народу її носія.

Набуває особливої актуальності використання на уроках української мови прецедентних текстів. Це загальновідомі хрестоматійні тексти, що відтворюються в інших художніх творах, у мовленні людей з високим рівнем мовленнєвої й загальної культури. На думку Ю. Караулова, це тексти, що мають надособистісний характер, тобто широковідомі ... широкому оточенню певної особистості, включаючи її попередників і сучасників [5, с. 216].

Поняття "культура" багатомірне. У зв'язку з цим не може бути єдиної технології, яка б сприяла реалізації поставленого завдання. Так, Г. Онкович пропонує кілька підходів до розширення культурної пам'яті учнів, звертаючись до використання в навчальному процесі мовних знаків національної культури – персоналій, фразеологізмів, засобів журналістики, текстів різних стилів для актуалізації слова-теми. "Коли слово з відповідним значенням підсвідомо стає "точкою відліку" певної теми, початком "спіралі", коли його можна вважати конденсатом певних знань і розглядати в кількох площинах – залежно від комунікативної, навчально-виховної чи іншої мети, – воно є не просто словом-знаком, є словом-темою" [7, с. 48].

На нашу думку, культурологічний потенціал підручників з української мови насамперед полягає в розгляді елементів навчально-виховного процесу з позицій їх впливу на формування культури учнів.

Реалізацію принципу культуровідповідності неправомірно обмежувати впливом на морально-етичну, духовну сферу учнів, необхідно враховувати багатоаспектність культури, складові якої співвідносяться з багатогранною діяльністю людини (правова, екологічна, комунікативна і т. ін.). Звичайно ж, чільним напрямком уроків мови повинно стати формування комунікативної культури крізь призму правової, екологічної і т. ін.).

Перспективним напрямком уважаємо когнітивну методику навчання української мови, що зумовлена необхідністю переосмислення головних завдань засвоєння учнями української мови, переакцентацією мети мовної освіти з формування в якості провідної лінгвістичної компетенції на комунікативну, що виступає важливою складовою мовної особистості. Своєрідність цієї моделі вбачаємо в розумінні навчальних мовних одиниць як концентрів пізнання світу, носіїв етнокультурної інформації. Тому для її реалізації провідними постають культурологічний, комунікативно-діяльнісний і функціонально-стилістичний підходи, упровадження яких можливе за умови навчання на текстовій основі, оскільки текст є носієм інформації, засобом пізнання довкілля, формування в учнів цілісної національно-мовної картини світу. Як бачимо, істотно збагачується зміст за рахунок роботи з позалінгвальною інформацією, робота з лінгвістичним і культурологічним матеріалом здійснюється за допомогою вправ нового типу, які ми

називаємо когнітивно-розвивальними фоновим національним компонентом т... ням знань, умін і навичок учнів забезп... мовної картини світу, культурологічної... ються такі види вправ:

- аналітичні, пов'язані з аналізо
- комунікативні, що передбачал... тивної діяльності, були спрямовані на... якостей учнів: мовного чуття, дару с... спостережливості тощо;
- асоціативні, що спонукали у... ставлення до тексту й навчального мат...
- дослідницькі, що передбачали шук, шляхом створення й розв'язання п... Пропонована система завдань х... тями: багатовекторністю, що дає зн... використання в навчальному процес... комунікативної компетентності учнів; ці... аспектів розвитку мовлення учнів; орга... нована система завдань є складовою... виховання мовної особистості.

Наведемо приклад такого завдан... Прочитайте вголос вислів відомо... Материнська пісня – то найс... світ пісні вивела ласкава мелодія мат... ртуарі чимало пісень, присвячених її... синівська любов і вдячність.

- Виконайте завдання за текстом:
1. Визначте ступінь порівняння в...
 2. Доберіть до слова пісня при... оцінювали б її зміст.
 3. Працюємо в групах.

I група "Лексикографи". Складіт... термінів. Пригадайте, як оформлюють... нику.

II група "Ведучі музичної програ... ких співаків. Розкажіть, хто з них вам... тайте прикметники вищого і найвищого...

З метою формування в учнів ціл... ність необхідно добирати тексти в певні... в наступному тексті, продовжувала ту, и...

Важливою складовою підручничк... клад. „Переклади особливо важливі то... ставлення, розв'язати завдання репо... учнів при вивченні спорідненої мови під... нта, сприяючи тим самим усуненню зов... рішньої, що благотворно позначається

кобзарів, народних художників, різьбярів, та з текстами, що представляють різні на- х масової інформації, науково-популярній о стилю, художніх творах, інформаційно до різноманітних комунікативних ситуацій. в включатися до підручника імпліцитно (у посередництвом текстів відповідної темати- усного й писемного мовлення учнів, вихо- ароду її носія.

ті використання на уроках української мови домі хрестоматійні тексти, що відтворюють- ні людей з високим рівнем мовленнєвої й аулова, це тексти, що мають надособистіс- .. широким оточенню певної особистості, ів [5, с. 216].

е. У зв'язку з цим не може бути єдиної тех- авленого завдання. Так, Г.Онкович пропо- культурної пам'яті учнів, звертаючись до сі мовних знаків національної культури – в журналістики, текстів різних стилів для о з відповідним значенням підсвідомо стає ом "спіралі", коли його можна вважати кон- в кількох площинах – залежно від комуніка- мети, – воно є не просто словом-знаком, є

ний потенціал підручників з української мо- елементів навчально-виховного процесу з льтури учнів.

ровідповідності неправомірно обмежувати ну сферу учнів, необхідно враховувати ба- кої співвідносяться з багатогранною діяльні- комунікативна і т. ін.). Звичайно ж, чільним тати формування комунікативної культури г. ін.).

зажаємо когнітивну методику навчання укра- ідністю переосмислення головних завдань переакцентацією мети мовної освіти з фор- чної компетенції на комунікативну, що висту- обистості. Своєрідність цієї моделі вбачаємо ниць як концентрів пізнання світу, носіїв ет- її реалізації провідними постають культуро- й і функціонально-стилістичний підходи. юви навчання на текстовій основі, оскільки пізнання довкілля, формування в учнів ціліс- ту. Як бачимо, істотно збагачується зміст за інформацією, робота з лінгвістичним і куль- ься за допомогою вправ нового типу, які ми

незважаємо когнітивно-розвивальними. Вони складаються на основі тексту з фонсвим національним компонентом таким чином, щоб поряд із удосконален- ния знань, умінь і навичок учнів забезпечити одночасно формування української мовної картини світу, культурологічної компетенції. У підручниках використовув- ься такі види вправ:

- *аналітичні*, пов'язані з аналізом текстового матеріалу;
- *комунікативні*, що передбачали залучення учнів до активної комуніка- тивної діяльності, були спрямовані на формування інтелектуально-креативних якостей учнів: мовного чуття, дару слова, мислення, мовлення, уяви, уваги, спостережливості тощо;
- *асоціативні*, що спонукали учнів до виявлення емоційно-почуттєвого ставлення до тексту й навчального матеріалу, що досліджувався на його тлі;
- *дослідницькі*, що передбачали залучення учнів до творчості через по- шук, шляхом створення й розв'язання проблемних ситуацій.

Пропонована система завдань характеризується такими основними якос- тями: *багатовекторністю*, що дає змогу враховувати різноманітні чинники її використання в навчальному процесі, цілеспрямовано формувати складові комунікативної компетентності учнів; *цілісністю*, зорієнтованою на розвиток всіх аспектів розвитку мовлення учнів; *органічністю*, вираженою в тому, що пропо- нована система завдань є складовою системи вищого рівня, спрямованою на вивчення мовної особистості.

Наведемо приклад такого завдання:

Прочитайте вголос вислів відомого українського співака Дмитра Гнатюка.

Материнська пісня – то найсильніший гімн людині. Мене в широкий світ пісні вивела ласкава мелодія материнської коліскової пісні. У моєму репе- ртуарі чимало пісень, присвячених їй – найдорожчій, найріднішій, – у них вічна омнська любов і вдячність.

Виконайте завдання за текстом:

1. Визначте ступінь порівняння виділених прикметників.
2. Доберіть до слова пісня прикметники-означення (4-5 прикладів), що відносилися б її зміст.

3. Працюємо в групах.

I група "Лексикографи". Складіть "Словничок музиканта-початківця" з 5 термінів. Пригадайте, як оформлюються словникові статті в тлумачному слов- нику.

II група "Ведучі музичної програми". Назвіть прізвища сучасних українсь- ких співаків. Розкажіть, хто з них вам найбільше подобається і чому? Викорис- туйте прикметники вищого і найвищого ступенів порівняння [9, с.77-78].

З метою формування в учнів цілісності уявлень про позалінгвальну дійс- ність необхідно добирати тексти в певній послідовності, щоб інформація, подана в наступному тексті, продовжувала ту, що пропонувалася в попередньому.

Важливою складовою підручників з української мови є вправи на пере- клад. Лекреклади особливо важливі тому, що допомагають, спираючись на зі- ставлення, розв'язати завдання репродуктивного гальмування, яке виникає в учнів при вивченні спорідненої мови під час вибору необхідного повного елеме- нта, сприяючи тим самим усуненню зовнішньої інтерференції і подоланню внут- рішньої, що благотворно позначається на продуктивному оволодінні мовою", -

писали О.Біляєв і Н.Пашківська [1, с.13]. Для перекладу пропонуються мовні одиниці всіх рівнів: слова, словосполучення, тексти. Переклад слів найбільш ефективний під час опрацювання лексичних, орфографічних, морфемних, словотвірних, морфологічних відомостей. Особливої уваги з боку вчителя потребує переклад стійких мовних одиниць – фразеологізмів. Словосполучення найчастіше перекладають під час вивчення іменниково-прийменникових співвідношень. Відповідно до ідей когнітивної методики в сучасних підручниках розміщено тексти різних типів і жанрів для перекладу. З огляду на те, що текст, на відміну від мовних одиниць інших рівнів, є одиницею не номінативною, а комунікативною, переклад тексту побудований на інших засадах. Він потребує врахування позалінгвальних чинників: комунікативних намірів автора, сфери вживання тексту тощо. Важливо, щоб тексти для перекладу мали високий виховний потенціал. Наприклад:

Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть у ньому займенники, визначте їх розряди й відмінок.

Нельзя выражать недовольство тем, что у тебя нет той или иной вещи, у ровесника твоего есть, а о тебе родители не позаботились. От своих родителей ты не имеешь права требовать ничего.

Нельзя допускать, чтобы мать давала тебе то, что она не дает себе, – лучший кусочек на столе, лучшую конфету, лучшее платье... (В.Сухомлинский).

Працюємо в групах. Обговоріть такі життєві ситуації:

I група. Дівчина вимагає від батьків купити собі нові джинси, а в цей час мати не може придбати собі чоботи й змушена ходити в старих туфлях.

II група. У Наталки день народження. Дівчина запросила до святкового столу своїх подруг. Бабуся спекла смачний пиріг, приготувала подарунок, але Наталка попросила її за стіл не сідати, бо вона старенька, її руки тремтять.

III група. Сашко дарує Романові на день народження книгу. Роман у відповідь говорить: "Можеш залишити її собі, у мене така вже є".

Чи допомогли вам займенники висловити і зрозуміти думку? [9, с.148].

Сьогодні потрібні електронні варіанти підручників, довідників, словників, що надавали б змогу учням самостійно працювати над підвищенням рівня своїх знань, умінь і навичок.

Перспективними щодо окресленого питання є положення, які потребують спеціального дослідження та розробки, а саме: розробка підручників, що відповідали б вимогам часу, засадам когнітивної методики, а також питання диференціації вивчення української мови й навчання мовлення та усвідомленої її інтеграції у підручниках.

Література:

1. Біляєв О.М., Пашківська Н.А. Взаємозв'язок у викладанні української і російської мов // Українська мова і література в школі. – 1975. - №10. – С.3-14.
2. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання // Дивослово. – 2002. – № 4. – С. 66-72.

3. Гончаренко С.У. Український – 376 с.
4. Караман С., Тихоша В. Тех для поглибленого вивчення 2001. – № 4. – С. 36-38.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык
6. Ласера Ж. Реалии французского языка //Лингвострановедческие иностранным: Сб. статей В.Г.Костомарова. – М., 1974
7. Онкович Г.В. Українознавство
8. Стельмахович М.Г. Етнопедагогіка // Укр. мова і л-ра в шк. – 1
9. Українська мова: Підручник для мовою навчання / Горошкіна З.М. Знання України, 2006. – 240
10. Ушинский К.Д. Родное слово

с.13]. Для перекладу пропонуються мовні
лучення, тексти. Переклад слів найбільш
кисичних, орфографічних, морфемних, сло-
... Особливої уваги з боку вчителя потребує
фразеологізмів. Словосполучення найчас-
ня іменниково-прийменникових співвідно-
методики в сучасних підручниках уміщено
кладу. З огляду на те, що текст, на відміну
диницею не номінативною, а комунікатив-
а інших засадах. Він потребує врахування
вних намірів автора, сфери вживання текс-
рекладу мали високий виховний потенціал.

ю мовою. Підкресліть у ньому займенники,
тво тем, что у тебя нет той или иной
о тебе родители не позаботились. От
ва требовать ничего.
ть давала тебе то, что она не дает се-
е, лучшую конфету, лучшее платье...

іть такі життєві ситуації:
іатьків купити собі нові джинси, а в цей час
ї змушена ходити в старих туфлях.
одження. Дівчина запросила до святкового
смачний пиріг, приготувала подарунок, але
ти, бо вона старенька, її руки тремтять.
ові на день народження книгу. Роман у від-
ї собі, у мене така вже є".

и висловити і зрозуміти думку? [9, с.148].
варіанти підручників, довідників, словників,
іно працювати над підвищенням рівня своїх

леного питання є положення, які потребують
бки, а саме: розробка підручників, що відпо-
нітивної методики, а також питання дифере-
й навчання мовлення та усвідомленої їх

Н.А. Взаємозв'язок у викладанні української і
ка мова і література в школі. – 1975. - №10.

к А. Концепція підручника української мови
овою навчання //Дивослово. – 2002.– № 4. –

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Караман С., Тихоша В. Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 36-38.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М., 1987.
6. Ласера Ж. Реалии французской культуры на уроках французского языка //Лингвострановедческий аспект преподавания русского языка иностранцам: Сб. статей /Под ред. Е.М.Верещагина, В.Г.Костомарова. – М., 1974.
7. Онкович Г.В. Українознавство і лінгводидактика. – К., 1997.
8. Стельмахович М.Г. Етнопедагогічні основи методики української мови// Укр. мова і л-ра в шк. – 1993. – №5-6. – С.19-21.
9. Українська мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. з рос. мовою навчання / Горошкіна О.М., Нікітіна А.В., Попова Л.О. – К.: Знання України, 2006. – 240 с.
10. Ушинский К.Д. Родное слово // Избр. пед. соч. – М., 1954.